

KİTAP TANITIMI / BOOK REVIEW

**Michel Balivet, *KONYA La Ville des Derviches Tourneurs*,
CNRS Editions, Paris, 2001**

Prof. Dr. İsmet KAYAOĞLU
Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Tanıtacağımız bu eser, hem Konya şehrini antik çağdan cumhuriyete kadar tarih ve kültür açısından ele alan, hem de dinler ve Mevlevilik açısından inceleyen önemli bir el kitabı görünümündedir.

Bu kitabın büyük bir kısmı, Mevlana ve Mevlevilik'e ayrılmıştır (s. 45-84). Konularla ilintili olarak hemen her sayfasında bir fotoğraf vardır. Bunlardan bir kısmı Batı'lı seyyahlar tarafından yapılmış gravürler veya resimlerdir.

Konya'nın coğrafi özelliklerine değinildikten sonra Antik Çağ'da en eski yerleşim yeri olduğu ve yakınındaki Çatalhöyük'ün bu açıdan 6000 yıl öncesine varan bir ilk örnek-site olduğu belirtilmiştir.

Konya, Hititler'den Pers'lere; Lidya'dan Büyük İskender'le beraber Helenistik Dünya'ya, sonra Roma ve Bizans çağlarına varan uzun bir tarihi geçmişe sahiptir. İkonion (Konya) adı, kaynağının çok daha eski olma olasılığı ile birlikte Xénophon ve Strobon gibi Grek yazarların kitaplarında geçmektedir (s. 18). Bizans'ın kullandığı karayollarının kavşak noktasında, Pers ve Arap istilaları başladığı sırada (VI. —XII. yy.) geçit ve konaklama yeridir (s. 21).

Anadolu Türkleri için bir Sultan Şehri kimliğini kazanmıştır. Bizans Kayseri Alexis Komnen'in direnmesine lüzum kalmadan Türk egemenliğine geçerek 1087'de bir Sultan Başkenti ve İslâm Dünyası'nın XII. yüzyılda en uç mevzii haline gelmiştir.

Kitapta Konya'nın büyük şahsiyetlere ilham kaynağı olduğu belirtilerek iki önemli kişi tanıtılmıştır: Tarsus'lu St. Paul ve İbn Arabi. Hristiyanlığı yaymak için Anadolu'da dolaşan St. Paul, Yalvaç'ta halkın kendisine tepkilerinden sonra Konya'ya yönelmiştir. Hatunsaray yakınında Gilistra'da kalmış ve etkili olmuş; buradan güneye Antalya'ya inmiştir. İbn Arabi ise Konya'da daha uzun süre kalmıştır. Sultan Keyhüsrev ve Keykavus'un yardım ve desteğini görmüş; eserlerinin önemli bir kısmını burada yazmış ve Sadreddin Konevi'nin yetişmesinde rol oynamıştır.

İbn Arabi, İzzeddin Keykavus'dan Hristiyanlara göstermiş olduğu toleransı artık göstermemesini, kiliselerinde çan sesini duymak ve dini inançlarını aleni sergilemelerini müsaade etmemesini istemiştir. İbn Arabi'nin daha sonra Anadolu'da oluşan Türk-İslâm düşüncesinde etkisi vardır (s. 38-42).

“Şehirde Bir Dâhi: Mevlana Celaleddin Rûmî” başlıklı bölüm Mevlana ve ailesinin Konya'ya gelişi ve Sultan'ın onları karşılayışı ile başlıyor.

1244 yılında Mevlana'nın yaşayış ve düşüncesinde yepyeni bir dönem başlıyor. Şems'le tanışması bir kıvılcım oluyor (s. 49).

Kitapta Mevlana'nın eserleri ve içerikleri hakkında kısa bilgi verildikten sonra (s. 53-56) onun mistik öğretisine geçiliyor: Aşk ve birlik; Dünya'dan kopma ve arınma; Nazar, halden hale geçme ve Bir'e yükselme; Dünyanın aynası olan insan; İnsan-ı kâmil (s. 56-57).

Mevlana, dini inanç konusunda tolerans yönünden örnek kişi olarak gösterilmiştir: Siryanus'un ölümden kurtarılmasında araya girmesi, Hristiyanlar arasında onun sevilip sayılmasını sağlamıştır. Onun etkisi ile sanatkarlardan İslâmiyeti seçenler vardır: Aynuddevle'nin yapmış olduğu resim ve figürler ile mimar Kalo-yani (Kalyanus) mimarideki eserlerle birer örnektir (s. 63-64).

Kitapta küçük bir başlık altında Pir'in, İslâm sınırları dışında ve Bizans'taki rahipler tarafından tanınmasına temasla (s. 66-67), Eflatun Manastırı'nın bir “İslâm-Hristiyan buluşma yeri” olarak algılanmasına (s. 69) ayrılmıştır. Mevlana, “Musevîlerin Musa'sı, İsevîlerin İsa'sı” olarak tanıtılmıştır (s. 70). Onun yaşadığı Konya, her dinin diğer dinden etkilendiği “açık bir toplum” yeri olarak görülmektedir (s. 71).

“Ünlü Bir Tarikat: Sema Yapan Dervişler” büyük başlığı altında, Mevlevî Tarikatı'nın Teşekkülü (73), Kurallar ve Usuller (74), Mevlevîlerin Tasavvufi Merasimleri Sema (s. 75-79), Osmanlılar Zamanında Mevlevîler (80-83) konuları ele alınmaktadır. Bu başlıklar altında konular oldukça kısa ve konsantre bir tarzda yazılarak, her konu içinde yer alan terimler ve mefhumlar açıklanmıştır.

“Bir Müze-Şehir, Selçuklu ve Osmanlı Sanatları” büyük başlığı altında şu konulara yer verilmektedir: Şehrin etrafında surlar ve bunların zamanla kaybolmasından söz edilirken, İbn Bibi'nin tarihi kaynak gösterilerek, Sultan Alaaddin'in şehir surlarının dört kapısını ve kulelerini onarttığı ifade edilmektedir (s. 88).

XIX. yüzyıl başlarında iki Fransız seyyahın gravürlerinde bu surların izlerine rastlanır. 1897 yılında ise buraya gelen Clement Huart sadece Larende (Karaman) Kapısının kalıntısından bahseder.

Şehirdeki tarihi doku, Alaaddin Tepesi, Sultanlar Türbesi (s. 90), İnce Minare, Karatay ve Sırçalı Medreselerin kurucuları ve buralardaki eğitimden söz edilmektedir. Karatay Medresesinde, Celaleddin Karatay'ın yakın dostu Mevlana tarafından 1251 yılında ilk semâ'nın Mevlana ve çevresi tarafından icra edildiği yazılmaktadır (s. 99).

Sahip Ata Külliyesi ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

Bugünkü Mevlana Müzesi, içinde taşıdığı üniteleri ile birlikte tek tek ele alınmıştır. Mevlana'nın Türbesi etrafında zamanla oluşan birimler bu plan ile gösterilmiş (s. 106), bunların tarihçeleri ve mahiyetleri yeteri derecede açıklanmıştır (s. 102-111).

Kitapta son bölüm: “İnsanların Anıları: Seyyahlar ve Ziyaretçiler” başlığını taşıyor.

Ortaçağ'da Konya'nın bir dinî ve ticarî merkez olduğu ifadesinden sonra, Ceneviz, Venedik ve Kıbrıs tüccarının aktif ticaret yaptıklarına kaynaklarda işaret edilmiştir (s. 113).

Anadolu'nun eski tarihi ile ilgili bilgiler veren Guillaume de Rubrouck (XIII. y.y.) şehirden bahsettiği halde Mevlana'dan bahsetmemiştir. Aynı suskunluk ünlü seyyah Bertrandon de la Broquière için de geçerlidir.

Yazar Michel Balivet, bu seyyahlar arasında iki önemli seyyahın adlarını anmaktadır. Biri ünlü İbn Battuta (XIV. y.y.), diğeri Seyahatname'si ile bilinen Evliya Çelebi (XVII. y.y.)'dir (s. 114).

Batı kaynakları içinde “Tractatus de Moribus Turcorum” (Türklerin Örf ve Adetleri Üzerine Risale) türünde yazılmış olan eserlerde Mevlevilerden bahsedilir. Ayrıca bugün Batı Klasikleri içinde yer alan kimi yazarlar da ya doğrudan ya da “turquerie” tarzında isimlendirebileceğimiz eserlerde Mevlevilikten söz etmişlerdir: Molière, Mozart, Chateaubriand, Lamartine, Flaubert, Nerval, Théophile Gautier (s. 114) gibi.

Yazar, Türkiye'de bir müddet ikamet eden şahsiyetlerin dikkat çeken yönlerini göstermektedir. Bunlardan Nicolas de Nicolay (XVI. y.y.), “Navigations et Pérégrinations Dans la Turquie” isimli kitabında dervişlerin görünüş ve yaşayışlarından bahsetmektedir.

Théophile Gautier, bir Mevlevi dergahına gittiğini (1852) ve burada bir sema ayinine şahid olduğunu tasvir ederek anlatmaktadır (s. 115-116).

İhtida ederek Ahmed Paşa adını alan Conte de Bonneval, Mevlevilik'i benimsemiştir. Sultanın ordusunda topçuluk sanatını öğreten Ahmed Paşa, öldüğü zaman Galata Mevlevihanesi haziresine defnedilmiştir.

“Voyage en Orient” (Doğu'ya Seyahat) adlı eseriyle tanınan Gérard de Nerval, Mevlevilerin toleransından övgüyle söz etmektedir ve Mesnevi'den bir kıssa nakletmektedir (s. 116).

Yine, 1914 yılında Konya'yı ziyaret ederek burada bir süre ikamet eden Barrès de hatıratında Hz. Mevlana için çok güzel sıfatlarla övgüler yağdırmaktadır (s. 117).

Eserde iki önemli Mevlevi yazar ve düşünürün adlarına ve Mevlevilik'e önemli katkılarına temas edilmektedir: Neyzen Tefvik, Abdulkaki Gölpınarlı (s. 117).

Atatürk'ün 1925 yılında bütün tarikat tekke ve türbelerini kapattığı halde Mevlana Türbesini, Laik Türkiye'nin bir müzesine dönüştürerek açık bırakmıştır. Konya bir dini merkez olma geleneğini sürdürmüştür.

Michel Balivet, kitabında, dini merasim olan semâin 1953 tarihinden itibaren serbest olduğunu yazmaktadır. Halbuki Şeb-i arûs törenleri daha önceki tarihte (1951) yapılmaktadır. M. Önder, Şahin Sinemasında İstanbul'dan gelen sanatkarların ve muhiblerin katılımlarıyla 1951 yılında ihtifal yapıldığını yazmaktadır. (M. Önder, Yüzyıllar Boyunca Mevlevilik, Dönmez Yay., Ankara, 1992, s. 150).

Kitabın sonunda iki sayfalık bir terimler sözlüğü ancak yabancı okurlar için

faydalıdır. Bibliyografya'da ise Batı'da Konya ve Mevlevilik hakkında belli başlı eserleri tanımak bakımından yararlanmak mümkündür (s. 123-124).

Prof. Balivet, Bizans Tarihi'ne olan nüfuzu ve Anadolu'nun ortaçağı üzerinde geniş tarih bilgisine, İslâmî literatürünü de katarak, Konya tarihi ve kültürü açısından değerli bir eseri bize sunmaktadır. Kitaplığımız, özlü-sözlü haliyle, şehir tarihi ve Mevlevilik için uzun süre başvurulacak klasik bir eser kazanmış olmaktadır.